

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

LINDA BARTOŠOVÁ

3. ročník - prezenční studium

Obor: český jazyk – výtvarná tvorba

Literární tvorba Petra Nikla

Bakalářská práce

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Vlastě Řeřichové, CSc., za cenné rady a pomoc při vypracování této bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Vlastnoruční podpis

Obsah

1	Úvod.....	4
2	Život Petra Nikla.....	5
3	Literární tvorba Petra Nikla.....	7
4	Analýza a interpretace jednotlivých knih Petra Nikla.....	9
4.1	Vyhnání z ráje.....	9
4.2	Pohádka o Rybitince.....	10
4.3	Atlas-Salta.....	12
4.4	O Rybabě a Mořské duši.....	13
4.5	Lingvistické pohádky.....	16
4.6	Záhádky.....	27
4.7	Jěľňovítí.....	29
4.8	Niklův Blázníček.....	30
4.9	Přeshádky.....	33
4.10	Žlutí lvi.....	34
5	Závěr.....	36
6	Seznam použitých pramenů.....	37
6.1	Seznam použité literatury.....	37
6.1.1	Literatura primární.....	37
6.1.2	Literatura sekundární.....	37
6.2	Seznam internetových zdrojů.....	39

1 Úvod

V mé bakalářské práci jsem se zaměřila na osobu Petra Nikla. Petr Nikl je dle mého velmi zajímavý člověk, umělec s širokým polem působnosti. Jelikož se ve své tvorbě ubírá mnoha směry, budu se věnovat pouze jeho literárnímu dílu, ostatní stránky jeho působení ve výtvarném umění se pokusím pouze nastínit.

Literární tvorba Petra Nikla pro děti i dospělé mě zaujala hned při otevření jedné z jeho knih, která se mi dostala do rukou. Kniha mě uchvátila jak svým vzhledem, tak obsahem. Proto jsem se rozhodla o tomto člověku zjistit více informací a přečíst více jeho knih. A protože jsem tohoto autora shledala velmi zajímavým, budu se snažit v této práci seznámit s jeho osobou a dílem i další spektrum lidí.

Cílem této bakalářské práce tedy bude podat informace o Petru Niklovi a jeho životě. Pokusím se nastínit jeho rozsáhlou uměleckou činnost. Detailněji se zaměřím na jeho literární tvorbu, následně se pokusím jeho knihy analyzovat a popsat i jejich neoddělitelnou grafickou podobu.

Doufám, že tato práce bude nejen komplexním pohledem na dílo Petra Nikla, ale i podrobnou analýzou a interpretací jeho zatím deseti vydaných knih.

2 Život Petra Nikla

Petr Nikl se narodil 8.11 1960 ve Zlíně. Je to všestranný umělec, který se věnuje psaní, zpěvu, performancím, grafice, divadlu a dalším nejrůznějším formám umění.

Jeho dětství bylo silně poznamenáno uměleckou aktivitou rodičů i prarodičů. Vzpomínky na dětské období života Petra Nikla hrají proto důležitou roli v jeho tvorbě.

Od roku 1976 do roku 1980 studoval umělecko-průmyslovou školu v Uherském Hradišti, potom nastoupil na Akademii výtvarných umění v Praze, kde studoval do roku 1987. Od roku 1985 je členem divadelního sdružení Mehedada a od roku 1987 je členem umělecké skupiny Tvrdohlaví.

Poprvé vstoupil Petr Nikl na uměleckou scénu na studentských výstavách, kde prezentoval svá první malířská díla. Tyto výstavy byly organizovány od roku 1984 pod názvem Konfrontace. Už v těchto obrazech byly patrné stopy dětství a autorovy všudypřítomné hravosti. Objevovaly se zde motivy zvířat, bezbranných mláďat, lidských něžných bytostí. Námět lidské něhy a laskavosti provází Niklovy obrazy i v pozdějších letech. Niklovy obrazy se zdají být záznamem tajemství života jak lidí, tak zvířat nebo jiných bytostí.

Na IV. Konfrontaci v roce 1985 vystavil Petr Nikl své první loutky a předvedl s nimi svou první produkci. Vyřezávané loutky následovaly nalezené předměty, které zaujaly autora svými optickými nebo zvukovými efekty. Z těchto předmětů se postupně stávaly nejrůznější hudební nástroje. Svou soustavnou divadelní produkci zahájil projekt „Vyhlídkové letecké zařízení Flip“.

Současně s divadlem a performancemi začal Petr Nikl pracovat s fotografií. Používá v nich své tělo, které stylizuje do nejrůznějších rolí. Hraje si s osobní identitou, vytváří zajímavé kompozice.

Ve svých představeních používal Petr Nikl často zvuk, který pocházel z různých alternativních hudebních nástrojů, nebo přímo autorův hlas. Některá představení jsou doprovázena zpěvem. V roce 2004 nahrál Petr Nikl s hudebním seskupením Lakomé Barky album Nebojím se smrtihlava, v roce 2006 dvojalbum Přeslenec, potom následovala další alba.

Důležitou částí Niklovy tvorby je grafika, která navazuje na malířskou tvorbu. Nikl tvoří technikou mezzotinty, tvoří jemné, detailní, propracované tvary, které mají nejbližší ke zvířatům a rostlinám. Tyto grafiky doprovázejí knihy Petra Nikla. Těchto zatím deset ilustrovaných knih získalo mnohá ocenění. Projevila se v nich Niklova hravost se slovy, láska k přírodě, k lidem a všem pozemským tvorům.

Niklova umělecká tvorba je ovlivněna hravou povahou a sociálním cítěním. V roce 2000 zinscenoval kolektivní výstavu „Hnízda her“. Konala se v pražském Rudolfinu a vyvolala mimořádný zájem návštěvníků. Pokračováním této výstavy byl projekt české expozice na světové výstavě v Aichi v roce 2005 a výstava „Orbis Pictus“ v Paříži v roce 2006. Zde je kladen důraz na spojení dnešní literární a umělecké scény, věnované dětem, s historií. Sám název výstavy odkazuje k Janu Amosu Komenskému a jeho dílu Orbis Pictus, které předznamenává vývoj literatury pro děti a mládež.

Posledním interaktivním projektem je výstava „Play“, otevřená na konci roku 2010 v Praze v Mánesu.

Petr Nikl se řadí ke skupině Tvrdohlaví, s nimiž se také zúčastnil několika skupinových výstav. Svou obrazovou tvorbou, netradičními divadelními představeními a performancemi, hudební a písňovou tvorbou, poezií i pohádkami, malbami a grafikami evokuje Petr Nikl vztah člověka k tajuplnému světu. Neutíká od reality, ale snaží se realitu pomocí svého umění odhalit.

Petr Nikl je podivuhodným a velmi plodným umělcem, který má na svém kontě mnoho ocenění, uspořádaných výstav, účastnil se také mnoha skupinových výstav a symposií. V roce 1992 obdržel Čestnou cenu Jindřicha Chalupického a v roce 1995 se stal laureátem Ceny Jindřicha Chalupického. Spolupracuje s divadlem Archa, pro nakladatelství Meander vytvořil logo edice Modrý slon. Jeho dílo je zastoupeno v mnoha prestižních galeriích, je uznáváno nejen u nás, ale i v dalších zemích Evropy.

Velmi oblíbenými jsou také jeho interaktivní výstavy, hudební představení, literární tvorba a divadelní představení. Nutno podotknout, že Petr Nikl je umělcem tělem i duší, umělcem, který ve svých 41 letech předčil svým širokým spektrem působnosti a počtem uměleckých počínů spoustu dalších a velmi uznávaných umělců.

3 Literární tvorba Petra Nikla

Petr Nikl napsal zatím deset knih pro děti i dospělé. Jeho první knihou je *Vyhnání z ráje*. Vydalo ji nakladatelství Divus v roce 1998. Tato kniha byla oceněna Ministerstvem kultury jako nejkrásnější kniha roku 1998.

Roku 2001 napsal Petr Nikl knihu *Pohádka o Rybitince*, která vyšla v nakladatelství Meander. Toto nakladatelství vydalo i následující Niklovy knihy, přestože přesahují žánrový rámec literatury pro děti a mládež. Výjimkou je kniha *Atlas-salta*, dokončená roku 2002, vydaná v nakladatelství Aulos.

Následně napsal knihu *O Rybabě a Mořské duši*, následovala krátká odmlka a roku 2006 byla vydána kniha *Lingvistické pohádky*. Tato knížka se stala 2. nejkrásnější knihou ČR, navíc získala Zlatou stuhu IBBY. Kniha získala titul „krásná kniha jako celek“, ale oceněna byla i v kategorii „text“.

Rok na to napsal Petr Nikl knihu *Záhádky*, která získala v roce 2008 ocenění Magnesia Litera v kategoriích „kniha roku“ a „kniha pro děti a mládež“, ocenění Zlaté stuhu IBBY v kategorii „krásná kniha jako celek“ a vyhlášena nejkrásnější knihou ČR.

Téhož roku dokončil Petr Nikl knihu *Jelěňoviti*, která je doplněna hudebním CD s autorským přednesem písní s texty z knihy.

Roku 2009 vyšla kniha *Blázníček*, rok na to *Přeshádky*. Nejnovější knihou, vydanou roku 2011 je kniha *Žlutí lvi*.

Některé Niklovy knihy jsou věnované rodině Petra Nikla, jeho ženě Pavle a dětem Aniče a Tobiášovi.

Všechny Niklovy knihy jsou do detailu promyšlené, hravé, vtipné a pobaví děti i dospělé.

Dětský čtenář si vybírá knihu podle různých vnějších vlivů. Například podle zájmu rodičů, dostupnosti, grafické podoby knihy. Knihy Petra Nikla dětského čtenáře zaujmou jak na první pohled, tak po nahlédnutí dovnitř knihy, kde najde velmi zajímavé, veselé, důvtipné texty. Ilustrace, velikost písma, barevnost a vnější úprava obálky jsou prvky,

které mohou ovlivnit zájem dítěte i dospělého čtenáře o knihu podstatněji než jazyk. Tyto faktory jsou v Niklových knihách velmi zajímavě, precizně zpracovány.

4 Analýza a interpretace jednotlivých knih Petra Nikla

4.1 Vyhnání z ráje

Tato kniha je prvotinou Petra Nikla. Byla vydána nakladatelstvím Divus v edici Takitak. Na tvorbě této knihy se podílelo mnoho lidí, jako například Ivan Mečl nebo Mgr. Martina Chaloupková. Kniha vyšla v rámci programu „Brána muzea otevřená“.

Kniha je velmi důkladně výtvarně zpracována. Jsou v ní použity výřezy z renesančních maleb velkých mistrů, jako je Masaccio, Giotto nebo Jan van Eyck, které jsou doplněny ilustracemi – litografiemi Petra Nikla inspirovanými dílem Masaccia.

Desky knihy jsou zhotoveny z plyše, uloženy v pevném šedivém obalu s názvem knihy a jménem autora. Uvnitř knihy čtenář najde stránky založené jako jednotlivé karty. Stránky nejsou číslované, čtenář je může přehazovat. Kniha je opatřena bohatými ilustracemi, které tvoří skoro stejnou část knihy jako texty.

Texty v knize na sebe nenavazují. Nalezneme zde texty prozaické i veršované. Autor seznamuje čtenáře se stvořením člověka Bohem, s životem Adama a Evy v ráji a následnému vyhnání z ráje. Dalším textem je hravá skládačka, kdy na jedné stránce jsou slova a obrázky, mezi nimi se nachází vyřezaná okýnka, ve kterých čtenář vidí slova na následujícím papíře. Čtenář tak může posouvat prvním papírem a tvořit tak nové významy a nové věty.

Kniha je určena dětem od čtyř let k prohlížení a hraní, pro ostatní děti i pro dospělé i ke čtení.

Děťátko se narodilo.

Zanedlouho na jeho tělíčko usedne slunéčko sedmítečné.

Projde se po bříšku až ke krku, vyleze na bradu a na rameno.¹

¹ Nikl, P. *Vyhnání z ráje*. Praha, Divus, 1998, nestránkováno

4.2 Pohádka o Rybitince

Kniha Pohádka o Rybitince vyšla roku 2001 v nakladatelství Meander, v umělecké edici Modrý slon.

Doslov napsal Ivan Špirk, knihu graficky navrhl a upravil Petr Nikl. Knihu zdobí mezzotinty Petra Nikla, které jemně doplňují podmořský příběh. Literární i výtvarná stránka tvoří dokonalou jednotu.

Obálka knihy je laděná do tmavé modré barvy, která navozuje atmosféru tajemného moře, ve kterém se příběh odehrává. Obálku zdobí ilustrace Rybitinky, která proplouvá mořem, nechá se unášet proudem. Stránky s textem jsou bílé, občas je prostřídá ilustrace. Opět nejsou stránky číslované.

Pohádka o Rybitince je metaforický příběh, který se odehrává v podmořském světě. Čtenář se setkává s různými mořskými živočichy, rybami a jinými podivnými bytostmi. Text je převážně prozaický, ale je doplněn o poetické úseky.

Titěrná rybka Rybitinka proplouvala Obřím mořem, nechala se unášet proudem. Potkala mořskou žízeň, která lákala Rybitinku, aby se napila vody, pokud chce vyrůst.

„Chceš poporůst, chceššš?”

Pij vodu a ležžž.

Chceš poporůst, chceššš?”

*Vypij i mne téžžž.*²

Ale Rybitinka žízeň neměla, a tak plula dál a nechala mořskou žízeň dál šumět vodou. Potom se začaly dít v moři podivné věci. Hrouzek se začal zvětšovat a polykal všechnu vodu kolem sebe, i ryby co v ní plavaly. Všimla si ho muréna, a najednou hrouzek

² Nikl, P. *Pohádka o Rybitince*. Praha, Meander, 2001, nestránkováno

zmizel, a muréna začala růst, hltat nenasytně vodu i ryby, a všichni na ni koukali. Plul kolem mečoun, a najednou byla muréna pryč a mečoun dychtivě polykal moře a zvětšoval se do obrovských rozměrů.

kladivoun proplouval zvolna mezi travou,

mocně cenil zuby napříč celou hlavou,

zrychloval své plití, jak mu letěl vstříc,

někdo ho snad nutil, chtěl tím něco říct...³

Kladivoun se začal rozrůstat a nadýmat a mečoun zmizel. Mnoho ryb skončilo v kladivounově břiše, a Obří moře se zmenšovalo a zmenšovalo. Náhle kladivoun zmizel a objevil se vorvaň. Jak vorvaň pil, Obří moře sláblo, ryb ubývalo, z podmořských hor se staly ostrovy. Vorvaň rostl a rostl, až se i jeho břicho stalo velikým ostrovem a ryby se schovávaly ve skulinách útesů.

Mezitím vše pozorovala Rybitinka, která se nechala unášet proudem za všemi ostatními. Najednou ji vtáhlo něco do tmy, Potkala tu kladivouna, který ji polkl, a v jeho břiše potkala mečouna, až se dostala k hrouzkovi. Hrouzkovo břicho prohledala Rybitinka křížem krážem, až našla mořskou žízeň, která ji lákala svým zaklínadlem se napít. Ale Rybitinka jí strčila do krku perlu jako špunt. Z mořské žízně se stala pijavice, která Rybitince poděkovala, že ji vysvobodila.

Mezitím vorvaň vypil i poslední kapku vody, a zůstal ležet na suchu. Tak i kladivoun, mečoun, muréna i hrouzek zůstali na suchu v břiše vorvaně, a všechna voda zůstala v břiše hrouzka. Rybitinka hrouzka polechtala, a ten proudem vyprskl všechnu vodu, která se přes ostatní ryby v břiše velryby převalila gejzírem z vorvaně ven. A od té doby mají velryby vodotrysk.

A v tom třššst – a byla tryskem na světle, za ní Rybitinka, a obě, vystřeleny gejzírem, dopadly na kluzké velrybí tělo. Vrazil závratný vodotrysk, trvající mnoho dnů a nocí, a moře se opět začalo plnit.⁴

³ Nikl, P. *Pohádka o Rybitince*. Praha, Meander, 2001, nestránkováno

Kniha je napsána tak, aby si ji mohl vychutnat jak dětský, tak dospělý čtenář. Tato chytrá moderní pohádka Petra Nikla je příběhem plným humoru. Autor oplývá skvělými nápady a bohatou fantazií. Příběh hýří barvami, pohybem, roztodivnými rybami, slyšíme z něj zvuky a šumy, které dokreslují celou atmosféru tohoto vyprávění. Čtenář získává pocit, že se sám ocitl v podmořském světě, zalitém tmavou modří, podivnými živočichy, tajemným klidem a šuměním proudů vody.

4.3 Atlas – Salta

Atlas – Salta vyšel v nakladatelství Aulos roku 2002. Tato kniha je méně bohatě ilustrovaná, zdobí ji jedenáct barevných litografií Petra Nikla. Obálka knihy je světle žlutá, má jemný průsvitný obal. Na přebalu knihy je ilustrace Petra Nikla. Stránky nejsou číslované, jsou smetanové barvy.

Text je poetický. Básně disponují čtyřmi řádky, které autor orámoval obdélníkem s oblými rohy. Básně označuje autor jako očíslované obrazy. Na jedné stránce je někdy pouze jedna báseň, někdy je zde čtyři nebo pět básní. Básní je přesně sto.

Verš básniček je střídavý, autor opět zaměřuje významy, tvoří nová slova, hraje si s písmenky i slovy. Básně jsou chytré, důvtipné, navozují atmosféru přírody, klidu. Téma je volné, ale většinou se autor věnuje přírodním motivům, vypráví o různých podivuhodných bytostech, zvířatech.

Obraz číslo sedmdesát dva

Práce vystříklo roje,

tříštivé, lesklé přímky,

ledovec po tmě strouhá

⁴ Nikl, P. *Pohádka o Rybitince*. Praha, Meander, 2001, nestránkováno

*minulé budulínky*⁵.

Můžeme zde najít texty kakofonické nebo naopak eufonické, najdeme zde onomatopoická slova, metafory a různé další stylistické prostředky.

Obraz číslo osmdesát jedna

Mrtvá kočka na zápraží

hraje se stínem kuželky,

než jej setne, už se sráží,

*v temeni drobné oděrky.*⁶

Některé texty jsou naturalistické, nebo dokonce pochmurné. Autor nechává na čtenáři, jakou básničku si přečte, jakou vynechá. Pokud je čtenářem dítě, je na rodičích, které básničky dítěti vyberou.

Tato kniha nabízí četbu pro široké spektrum čtenářů od dětí přes mládež až k dospělým.

4.4 O Rybabě a Mořské duši

Tato kniha vyšla roku 2002 v nakladatelství Meander, v umělecké edici Modrý slon, doslov napsala Věra Jirousová. Autor knihu opět graficky zajímavě zpracoval, desky jsou tmavě zelené barvy, stejně tak stránky s kresbami uvnitř knihy, které prokládají textovou část. Text je na bílých stránkách, které nechal autor zhotovit v menším formátu, než přebal knihy, takže jsou jakoby schované v útrokách knihy. Stránky nejsou číslovány.

⁵ Nikl, P. *Atlas – Salta*. Praha, Aulos, 2002, nestránkováno

⁶ Nikl, P. *Atlas – Salta*. Praha, Aulos, 2002, nestránkováno

Příběh vypráví o rybě jménem Rybaba, která žila ve tmě hluboko v moři. Byla to ryba hlubinná. Proplovala mořskými vodami v klidu a tichu, někdy v té tmě nevěděla, kde je nahoře a kde dole. Jednou uslyšela od ostatních ryb, že existuje místo, na kterém je světlo. Rybaba zatoužila toto místo spatřit, ale protože to byla ryba hlubinná, nahoru nemohla. Rybaba se tedy rozhodla, že navštíví starou Medúzu. Ta jí poradila, že musí polknout duši sucha, a potom může na Zemi sucha. Ale potom musí znovu polknout duši moře, jinak by se už nikdy nevrátila.

Rybaba tedy slíbila Medúze, že bude opatrná, a že jí z té Země sucha donese trochu světla pro její klobouk, který už vyhasínal. Medúza jí poradila, kde najde duši sucha. Rybaba tedy hledala nádoby na dně moře, ve kterých se duše sucha skrývala, a silně se nadechla vzduchu. Najednou ji to táhlo výš a výš, až se dostala nad hladinu. Opustila ji ta tíže, kterou znala z hlubin moře. Něco žlutého ji oslnilo a Rybaba se nemohla vzpamatovat z té záře. Nakonec se zmátla, rozkoukala se a kolem sebe uviděla mnoho zvířat. Vládl tu povyk, všichni štěbetali a chodili sem a tam.

Rybaba usedla na větev vedle bílého delfínka, a zeptala se ho, kde si může nabrat trochu světla. Ten se představil jako Racek, a popsal jí cestu. Rybaba ale nevěděla, kudy má letět, nevěděla, kde je západ a východ, a tak ji Racek doprovodil až za sloní Želvou. Při letu se Racek smál Rybabě, že je tak neohrabaná, jako by letěla poprvé.

Když doletěli k velké Želvě, svěřila se Rybaba se svým přáním, a Želva Rybabě poradila. Rybaba musela vylétnout na vrchol nejvyšší hory, tam se vystavit slunci, aby jí rozzářilo šupiny do zlata, a potom se musela rychle vrátit do moře. U moře se napila mořské duše, a už se vznášela ve vodě, tělo se jí zalilo blahodárným chladem. Uvědomila si, jak toužila po chladu a tichu, které na Zemi sucha není.

Po cestě do hlubin moře potkala Rybaba Chobotnici, která měla krásnou černou barvu, kterou by chtěla Rybaba donést Medúze na psaní do její knihy. Ale Chobotnice se lekla záře, a vylila černou barvu kolem Rybaby. V tom Rybaba přestala zářit. Byla smutná, že nemůže Medúze donést světlo, a tak se pokusila znovu doplatit nad hladinu. Neměla v sobě už duši sucha, a tak nemohla ven, mohla jen vystrčit hlavu. Země sucha ale nebyla už tak oslnivě světlá. Velké světlo leželo u hladiny, a házelo přes moře rudé paprsky. Rybaba na slunce volala, aby se smílovalo a vstoupilo do moře, dát trochu svého světla na klobouk staré Medúzy. A slunce najednou vstoupilo do moře a osvětlilo mořské dno, které

nebylo tak prázdné, jak si Rybaba myslela, ale bylo hustě obydlené. Slunce dalo světlo na Medúzin klobouk, a odešlo opět nad hladinu. A tak šťastná Rybaba i Medúza okusily sluneční zář.

Příběh vypráví opět o zvířatech, která mají lidské vlastnosti. Tentokrát to ale nejsou zvířata suchozemská, ale mořská. Autor si opět hraje se slovy a významy. Nechává na čtenáři, aby si domyslel, co se například stalo s Rybabou, když opustila moře. Z Rybaby se stal pták. Zajímavé také je, jak se Petr Nikl dokáže vžít do role takového zvířete. Dovede se vcítit do jeho kůže. Například Rybaba cítí veliký tlak vody v hlubinách moře. Když vyletí na souš, nechápe, že ostatní zvířata nejsou ryby, a racka považuje za delfínka. Autor také přizpůsobuje řeč, kterou mořští živočichové mluví. Rybaba zdraví zvířata na zemi pozdravem „Dobrý proud“. Suchozemská zvířata na ni koukají jako na cizince. Autor tak oddělil svět na dvě země - na mořskou a suchozemskou.

„Dobrý proud,“ pozdravila bojácně Rybaba.

„Dobrý,“ odpověděla zmateně Želva a podívala se na potok.

„Co by sis přála?“

Rybaba si dodala odvahy a začala sloní Želvě vyprávět, odkud přišla, jak ji lákalo světlo, jak jí moudrá Medúza poradila, jak se vznášela až sem, jak je Medúza smutná a že by jí chtěla přinést trochu čerstvého světla, ale neví jak, a jak ji bílý delfínek poslal až sem, za ní.⁷

Atmosféru pohádky přibližují autorovy kresby mořských zvířat a tvorů, některé jsou tmavě hnědé až černé, některé jsou světle zelené na tmavě zeleném pozadí. Jsou detailně propracované, následují vždy po dvou nebo třech stranách textu.

V textu se také na začátku a na konci pohádky objevuje krátké čtyřverší, které čtenáři načrtne, jak to pod hladinou moře asi vypadá. Verše uvozují a ukončují celý příběh.

Na dně hlubiny je kluzko,

na dně hlubiny je úzko,

na dně hlubiny je klid,

⁷ Nikl, P. *O Rybabě a Mořské duši*. Praha, Meander, 2002, nestránkováno

*kdo chce, může ten klid pít.*⁸

4.5 Lingvistické pohádky

Lingvistické pohádky vyšly roku 2006 v nakladatelství Meander, v umělecké edici Modrý slon. Byly oceněny Zlatou stuhou IBBY a vyhlášeny jako 2. nejkrásnější kniha České republiky. Petr Nikl označuje tuto knížku jako jazykové kotrmelce. Lingvistické pohádky vznikly již roku 1994, jsou věnovány Pavle, Aničce a Tobiášovi. Doslov napsala Věra Jirousová. Kniha čítá 55 stran, na nichž najdeme 21 pohádek. Každá jiným způsobem využívá hry se slovy a písmeny. V pohádkách vystupují zvířata, která mají lidské vlastnosti, umí například mluvit.

První pohádkou je *Pohádka o dlouhém žirafím spánku*, která nás uvádí do děje. Všechny ostatní pohádky se jakoby odehrávají během spánku jedné velikánské žirafy, na které si ustelou další drobní živočichové.

Děj této pohádky je prostý. Autor popisuje, jak žirafa ukládá své velké a dlouhé tělo k spánku, její nohy, trup a krk vedou široko daleko krajinou baobabů. Zvířata, která vylezla na žirafí tělo, žirafu pošimrala za uchem, a ta se začala zase probouzet. Ale trvalo to dlouho, než to probuzení došlo od hlavy až k ocasu. Najednou se ocitla zvířata v podivné zemi, která se jmenovala Lingvízie a všichni lidé tu něco psali a četli. Celá zem byla popsána písmeny. Ti lidé byli lingvisté a zabývali se tím, že vymýšleli bajky o zvířatech a těm bajkám říkali Lingvistické pohádky. Touto pohádkou je tedy čtenář uveden do děje a následuje dalších dvacet pohádek, které se odehrávají v žirafím spánku.

Záhadná pohádka je spíše hra se slovy, nemá výrazný děj, autor klade vedle sebe slova, která se nachází v jazykové periférii, nebo vedle sebe zdánlivě nepatří. Text je hůře čitelný, jelikož autor volí slova obtížnější na výslovnost. Text můžeme označit za kakofonický.

⁸ Nikl, P. *O Rybabě a Mořské duši*, Praha, Meander, 2002, nestránkováno

Autor líčí záhadnou a tajemnou atmosféru nočního temného lesa, čtenář si může velmi lehce představovat noční živočichy, lesní tůně, temná zákoutí.

Autor nspecifikuje, zda se jedná o prozaický text, nebo o báseň s nepravidelným veršem. Využívá anaforu, která je umocněna odsazením následujícího řádku:

Tam skrze mlhu vřeští výr a pláštěm šustí netopýr.

Tam vánek mlčí vlčím dechem a přítmi stápi lesky ok.

Tam opar vzlíná z hub a z žab a vlhce vrže hustý vřes.

Tam šumí nebem shluky sluk a nářkem duní ticho dna.⁹

Skřípavá pohádka je dalším kakofonickým textem s oslabeným dějem, důležité jsou asociace při četbě, protože autor používá zvukomalebná slova a slova s nadměrným počtem sykavek a písmen ř, r, t.

Protože zítra přibude mračno čar. Protože skřet pracuje pořád dál. Šero je v říši skřítků a děr, bobrů a bříz. Tak vystrč krk a protři si zrak, nastraž slech a zastři svůj křik. Víc vpravo – tak! Provedu tě přes obraz, tak odrad' strach. V křoví ostře křachlo dřívko – pozor – trn!¹⁰

Pohádka o sprše vypráví o podivných zvířatech, která se jdou koupat pod vodopád, a cestou vedou rozhovor o tom, jaké zvíře je na tom líp a jaké hůř. Zvířata si závidí své přednosti. Zvířata se jmenují Ostrochod, Mravkostaj, Ptakohlav, Velrožec, Hranolev, Lenorep, Smrtipysk, Nosobloud. Tato zvířata po koupeli ztratí své masky a čtenář má uhodnout, která zvířata ze sprchy vylezou.

Pohádka je založena na složených slovech, která autor přeskládává a hraje si s nimi. Čtenář má následně přijít na tento nápad a poskládat slova zase tak, jak mají být.

„Hranolve,“ obdivně skuhral Lenorep, „proplouváš pískem, jako by to byla voda, zdaleka nejsem chytrý jako ty.“

⁹ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 10

¹⁰ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2002, str. 12

„Hohó,“ zasmál se Hranolev, „ale krunýř mi nepůjčíš, jsi v něm jako v pevnosti, kdežto já se musím pořád skrývat...“¹¹

Pohádka o čase minulém vypráví o tom, jak zvířata putovala do sousedních hor. Zvířata z prvohor potkala zvířata z druhohor, ta se k nim přidala, ale protože nebyla zvířata z prvohor dostatečně upravena, musela jít k holiči. Následně putovala zvířata do třetihor a zde potkala další zvířata, ale protože v třetihorách byla opět jiná móda, museli se návštěvníci zase nechat ostříhat. Když došli do čtvrtohor, potkali obyvatele, kteří byli docela holohlaví, ale to už se některým návštěvníkům nelíbilo, a tak se otočili a putovali jinam. Ostatní se ale chtěli ve čtvrtohorách vykoupat, a tak zde zůstali, a srst jim už nedorostla.

Autor využívá hry s jazykem, místo předpony *pra* používá *pa*, například *papapahroch*, *papamamut*. Zvířata se třemi *pa* pocházejí z prvohor, jsou tedy nejstarší. Z druhohor pocházejí zvířata se dvěma *pa*, ze třetihor pocházejí zvířata s jedním *pa* a ze čtvrtohor jsou obyvatelé bez *pa*. Autor si opět hraje se slovy a slabikami, jako v ostatních pohádkách.

„A nechcete se podívat do čtvrtohor? Právě tam míříme!“ řekli pabyk, pahroch, pamlok, pamamut a papes. Měli zvláštní kroucené účesy a zubatě sestřižené vousy a srst.

„Tak dobře,“ souhlasili ostatní a následovali své mladší kolegy. U napajedla se zastavili.

„Takhle nám tady nemůžete chodit!“ vzdychli najednou průvodci. „Musíte se trošku přizpůsobit.“ A cvakali nůžkami, až chlupy lítaly.¹²

Pohádka o X vypráví o utrápeném písmenu X, které je smutné, protože na něj nezačíná žádné jméno. Jednou se x rozdělilo na římskou dvojku. Bloudilo po lese a potkalo Kosici a Supa. Ti si X sletou s Žížalou a oba si uklovnou jednu část. Najednou se Kosice

¹¹ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 14

¹² Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 16

a Sup do sebe zamilovali a měli křížence Xosupa. Konečně tedy dostalo i jméno na X své místo v kalendáři.

Petr Nikl si zde pohrál s grafickou stránkou písmen, rozdělil X na II. Zajímavé je přirovnání tvaru písmene ke zvířeti. Autor se také věnuje frekvenci používání písmena X.

*Mezitím X, rovné jako římská II, bloudí po lese a připleťe se mezi dva ptáky. Jedním je Kosice, žlutým zobákem mrská a křídly se ohání. Druhým je sup, desetkrát větší než Kosice, ale zato míň hbitý. Krčí vzteky čelo i pleš. Najednou je klid a Kosice i Sup hledí na X, rovné jako římská II.*¹³

Pohádka s názornou ukázkou je příběh o zvířatech, která žijí v řece Nil. Aby si mořští živočichové nespletli Nil s mořem, napsala si říční zvířata ceduli Nyl. Protože se ještě nenaučila měkké i, píšou všude tvrdé y. Teď se učí Archimédův zákon a hroch ho názorně předvádí a skáče do vody. Do Nilu ale zabloudila velryba, která viděla chybu na ceduli, a tak připlula ostatním vysvětlit, jaké i se píše v tomto slově. S velrybou připlula i medúza, a ta řekla, že jestli zvířata voda nadlehčí podle Archimédova zákona, pak napíše stokrát Nyl. A zvířata naskákala do vody, ale ta začala houstnout a nenadlehčovala je. Medúza je poučila, že nejsou ve vodě, ale v pěkné kaši, a zvířata žadonila, aby jim zase proměnila kaši na vodu, a oni na oplátku budou psát i měkké i.

V této pohádce Petr Nikl upozorňuje děti na pravopis, záměrně používá chybně napsaná slova v textu, aby následně mohl chybu opravit a odůvodnit. Také poukazuje na to, že pokud se učíme podle ukázky, lépe si vše zapamatujeme.

*Nyní ta učenlivá zvířata seděla na břehu a právě probírala Archimédův zákon. Hroch vysvětloval větu vyrytou do písku: SLON PONOŘENÝ DO KAPALYNY JE NADLEHČOVÁN SYLOU, KTERÁ SE ROVNÁ OBJEMU KAPALYNY SLONEM VYTLAČENÉ.*¹⁴

¹³ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 18

¹⁴ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 20

Holá pohádka je báseň, ve které žába potkává postupně další zvířata, a protože je jim zima, vzájemně se zahřívají. Nakonec potkají puštíka, paviána a mravenečníka, kteří se s nimi rozdělí o srst a o peří, a nakonec je teplo všem.

Báseň je rozdělena do šestnácti slok, občas se verše rýmují, ale převažuje spíše nepravidelný verš. Každý řádek básně má čtyři slabiky. Báseň tvoří holé věty, proto se pohádka jmenuje *Holá*. Název se ale vztahuje i k ději, protože zvířata jsou holá, a proto je jim zima. Zajímavé na této pohádce je, že autor volí i nespisovná slova.

Hustá žaba!

Pernatý mlok!

Srstnatý plž!

Chlupatý had!

Pak se smějí.

Sami sobě.

Jsou tak hebcí!¹⁵

Doslovná pohádka vypráví o zvířatech, která nemají zrovna dobrou náladu. Jedno zvíře se ptá na nějakou otázku, a druhé zvíře ho vždy odbude nějakou frází. Například se krokodýl ptá velblouda, kde je jezírko, a ten mu odpoví, aby mu vlezl na hrb. Ale krokodýl tam vylézt neumí. Tyto fráze berou zvířata doslovně. Nakonec vše dopadne dobře, a zvířata mají zase dobrou náladu.

Autor využívá ustálených slovních spojení a frází, které mají obrazný charakter. Ale autor je používá v doslovném významu. Autor vtipně poukazuje na to, co by se stalo, kdybychom i my lidé brali doslova různá rčení a fráze. Nad tímto problémem pohádka nutí čtenáře přemýšlet.

*„Kde je jezírko?“ zeptá se příchozí velbloud hrocha, ale ten jen unaveně zabručí:
„Vlez mi na záda.“*

¹⁵ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 22

*A velbloud leze a drápe se, jde mu to ztěžka, hroch je zavalitý a kluzký, ale už je nahoře, jenže jezírko ani odtud není vidět.*¹⁶

Nejměkčí pohádka je prozaický text, který je složen ze slov s háčky, měkkými i, měkkými samohláskami. Autor využívá takových vlastností jazyka, aby text působil něžně a měkce.

Příběh vypráví o svišti, který ve snu potká podivnou bytost, která ho vezme na záda a letí spolu noční krajinou. Potkají rej měkkýšů a zde zůstanou, dokud se svišť neprobudí.

*Těla labutí se v jeho světlejevila ještě bělejší. Vrněla vlidně na jezerní stráni. O něco níž se tísnili tuhýk, tuleň, laň, hlemýžd' a sled.*¹⁷

Koncovková pohádka vypráví o zvířatech, kterým zubař místo zubu vytrhl koncovku. Místo Zebry tu byla Zebr, místo Želvy byla Želv. Zvířata začala své koncovky hledat, ale nemohla své najít. Najednou viděla zubaře Zubra, jak vyhazuje a do potoka. A tak šla zvířata po proudu, a tu potkala Tygra, Pesa, Orangutana a Hada, kteří si jejich koncovky vzali. Ale nakonec své koncovky dostala zvířata zpět, a tak tu zase byla Zebra, Želva i ostatní.

Petr Nikl v této pohádce ukazuje dětem vtipným způsobem, co by se stalo, kdybychom si libovolně přidávali a zaměňovali koncovky a jaký chaos by na světě zavládl. V první řadě ale měl autor snahu čtenáře pobavit.

„Neviděl jste někde naše a?“ ptaly se Zubra u potoka, ale ten jen krčil rameny, usmíval se a čistil nástroje.

„To není možné.,“ kroutila trojice hlavami, „kde by mohla být?“¹⁸

¹⁶ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 24

¹⁷ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 26

¹⁸ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 28

nepamatoval si jména zvířat, a tak ho zvířata obelstila. Krokodýl dostal seznam, na kterém byla například zvířata Astrorep, Brozd nebo Hážka. A tak Kajmani hledali každý den jedno zvíře, ale nikdy nenašli. Krokodýl tedy musel jíst zeleninu a ovoce. Když došlo na písmeno K, Kajmani utekli. Z Krokodýla se tak stal vegetarián.

Petr Nikl v této pohádce zaměřuje zvířatům počáteční písmena, vznikají tak nová slova. Pohádka je napsaná na podobném principu, jako *Koncovková pohádka*.

„Kuš! Máte štěstí, že tam dnes není jídlo na Ká, nemusím vám připomínat, co by to pro vás znamenalo!“ zuřil znechucený Krokodýl a najedl se angreštů.²¹

Mlžná pohádka je podle Petra Nikla text přečtený zatajeným šepem. Je to báseň o třech dlouhých slokách. Verše se rýmují, rýmy zde nalezneme jak střídavé, tak obkročné, sdružené. Text je nelibozvučný. Autor používá zvukomalebná slova, která umocňují mlhavou atmosféru lesa.

Báseň neoplývá výrazným dějem, spíše popisuje lesní prostředí, kde se válí mlha a vlhkost.

Mlžno vlevo, mlžno vpravo, v duchu tuš:

Mokvavě dál líže mlhu smrž.

Mlha hustá, teplý dech...

stvolů, kapradin a trav,

krok i skok tu tlumí mech.²²

Pohádka o ozvěně je příběh o bobrovi, který už měl dost sucha, a tak putoval pro déšť. Došel k hoře, která mu jako ozvěna odpovídala vždy koncem jeho otázky. Když volal rorýse, přiběhl rys, když volal pakoně, přiběhl kůň. Tímto svým voláním probudil horu, která zaburácela a funěla do mraků, až z toho začalo pršet.

²¹ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 34

²² Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 36

Autor si opět hraje se slovy a větami, využívá princip ozvěny, opakuje poslední slovo nebo jeho část.

„Mucho... ucho... ucho... ucho...“ a zase nic...jen jedna pahorkatina se nepatrně zvedla...

„Včelo... čelo... čelo... čelo...“ ale ani teď nikdo nepřiletěl, jenom se v dálce nad jezery začala krabatit poušť!²³

Barevná pohádka vypráví o Barvoměnce Duhové, která se pyšní svým vzhledem před Slepýšem, který ale má na očích Potemníky, kteří usnuli. Barvoměnka prosí různá zvířata, aby Potemníky ze Slepýšových očí sundala, ale marně. Nakonec Potemníky probudily Světlušky, a Potemníci uletěli. A tak mohl Slepýš vidět barevný svět.

Autor v této pohádce používá jména různých živočichů, kteří mají v názvu barvy. Čtenář má při čtení opravdu pocit, že pohádka hýří barvami.

Ráno se Slepýš probudil a nevěřil vlastním očím! Před ním spokojeně spala Barvoměnka, jejíž křídla hrála duhovými barvami. O kus dál poskakovala Žluva, kolem proletěl mezi modřiny Modrohlávek.²⁴

Ananasová pohádka je krátký příběh o Konipovi, Kočkodovi a Klokovi. Všichni jsou jak z divokých vajec, a tak Ptakopysk řekl, že když zmoudří, nechá se přejmenovat. Jednou šli pomoci Ptakopyskovi, když mu spadl na hlavu ananas. Ten ananas si rozdělili a snědli a najednou se z nich stali Konipan, Kočkodan, Klokas. A z Ptakopyska se stal Vydrapus.

Autor si opět hraje se složenými jmény různých druhů zvířat. Prohazuje jejich části, nahrazuje je jinými částmi. Zajímavý je nápad ovoce ANANAS, který je vlastně složen z částí jmen zvířat Konipas, Klokas, Kočkodan.

„Jak se podělíme?“ zvolal Kočkod.

²³ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 38

²⁴ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 40

„No to je přece jasné!“ vykřikl Konip a snědl první sousto. Byl vždycky ze všech nejrychlejší.²⁵

Pohádka o žalu a lásce vypráví o smutné žluvě, která se souží kvůli ťuhýkovi. Nakonec vše dobře dopadne a ťuhýk si zase získá žluví přízeň.

Tato pohádka má opět oslabený děj, důležitá je skladba textu. Autor používá v této pohádce záměrně slova obsahující písmeno ž. Text je mírně nelibozvučný, ale umocňuje příběh o žluvě a jejím žalu.

Žluva leží v žlabu. Žalostně žlutá žízní.

Plž má službu u lože. Vlaží ji a líže žal.

Upažila. Zažila průtrž v bažině.²⁶

Pohádečka je příběh o broučínkovi, kterého unášel větříček daleko od rodného lesa, a tak se musel broučínek vracet pěšky. Putoval dlouho, a nakonec došel do rodného lesíčku. Tady všichni spali, protože bylo dlouho sucho, které je vyčerpalo. S broučínkem ale přišel i vichříček, který přinesl deštiček, a všichni se probudili a byli veselí, akorát broučínek po dlouhé cestě usnul v chládečku.

Nejdůležitějším prvkem této pohádky jsou zdobnělá slova. Deminutivem je už samotný název pohádky, který nám napovídá, jaký bude obsah pohádky.

Když se zvedl větýrek, vzal padáček i s broučínkem a unášel ho podél potůčku vysoko nad loučku přes kopečky, až se broučínek zachytil v křovíčku.²⁷

Poháda je podobný příběh jako *Pohádečka*, ale místo zdobnělín použil autor slova zveličelá, augmentativa. Pohádka působí drsným tvrdým dojmem.

²⁵ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha Meander, 2006, str. 42

²⁶ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 44

²⁷ Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 46

*Muchy se probraly a začaly vířit vichr. Potom pohnuli kostrou vosy, motýli a brouci. Zaburácelo a vichr přihnul bouřku s lijákem. Potok se rozvodnil a žaby blemcly o hladinu.*²⁸

Poslední pohádkou v knize je *Popletená pohádka*. Vypráví o slonovi, který měl tak dlouhý chobot, že si na něm musel dělat uzly. Jednou se chtěl slon napít z rybníčku, ale nemohl najít konec chobotu. A tak prosil zvířata, aby mu pomohla. Nakonec mu pomohla bekyně mniška, a chobot rozvázala. Ale chobot byl tak dlouhý, že ho slon potřeboval zkrátit, a tak mu ho bekyně mniška srolovala. Od té doby říkají slonovi srolon.

Vtip téhle pohádky je v tom, že autor mění ve slovech vždy jedno písmeno, a tak musí čtenář přemýšlet, které písmeno tam doopravdy patří. Více se soustředí na text, než na obsah, který stejně není tolik důležitý. Pohádka je vtipná, veselá.

*Mlon vymohl ze sody svou mletýnku, namechl se a zahroubil na vřes:
„DAKDOBYBOHUŽELOPEČNĚTUNOZDRUROZBULIT?????“*

*Z kvířat rozuměla jen bekyně mniška – kůra.*²⁹

Každá z pohádek zaujímá jednu stranu knihy, na vedlejší straně k ní patří obrázek. Obrázky, stejně jako přebal knihy, jsou dílem Petra Nikla. Jsou to jemné kresbičky podivných lesních tvorů na pastelovém pozadí. Pohádky jsou plné důvtipu, jsou do detailu propracované, veselé, mají nápad.

²⁸Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 48

²⁹Nikl, P. *Lingvistické pohádky*. Praha, Meander, 2006, str. 50

4.6 Záhádky

Kniha Záhádky byla vydána roku 2007 nakladatelstvím Meander v umělecké edici Modrý slon. Vyhrála cenu Magnesia Litera jako „kniha roku“ a „kniha pro děti a mládež“. Byla oceněna Zlatou stuhou IBBY a vyhlášena jako Nejkrásnější kniha České republiky roku 2008.

Kniha je svým ztvárněním typickým dílem Petra Nikla. Je ilustrovaná jeho kresbami podivných tvorů, zvířat a živočichů. Epilog napsal Ivan Wernisch.

Kniha nemá číslované strany, uprostřed knihy jsou strany podélně rozříznuté na třetiny. Na každé části jsou kresbičky podivných tvorů, a když se otočí libovolná část, obrázek vždy navazuje na zbytek obrázku. Čtenář si tak může prohlížet a kombinovat nespočet zvířátek a živočichů. Na opačné straně rozštížených nalezneme různé texty, které se mohou obměňovat a kombinovat. Tento prvek v knize je zajímavý, rozvíjí hravost, fantazii. Stejný prvek můžeme najít i v knize Přeshádky, která na Záhádky navazuje.

Grafická stránka knihy je opět do detailu promyšlená. Desky knihy autor ladil do modrošedé barvy, název knihy je napsán světle modrou barvou a jméno autora stříbrnou barvou. Přebal knihy zdobí lineární jednoduché kresbičky autora. Stránky knihy doplnil Petr Nikl jemnými kresbami laděnými do šedé barvy, ale doplňují je i barevné ilustrace. Na konci knihy byl také použit obrázek Tobiáše Nikla, který očividně jde ve šlépějích svého otce.

Záhádky oplývají krátkými poetickými texty. Někde se básně rýmují, někde je rým nepravidelný. Autor zaměňuje významy slov, spojuje nespojitelné, využívá i grafickou stránku slov nebo celého textu. Text je buď roztažen do šířky, nebo se báseň rozkládá do úzkého obdelníku, někdy tvoří báseň jeden sloupec, jindy tři sloupečky.

Zvolna se ztrácí,

p o m a l u p l a v o u

p o m a l í p t á c i

*s p o m a l o u h l a v o u.*³⁰

Autor si hraje i s jazykem. Vytváří nová slova, nové složeniny, spojuje dvě slova v jedno, nebo jedno slovo rozdělí na dvě. Někdy je pak čtení takového textu náročné na výslovnost, text je kakofonický.

*Skrz nerv želv tón harf zní, když v nich spí smrt stých larv.*³¹

Autor používá různých stylistických prostředků, například anaforu nebo aliteraci. Text se tak stává dynamičtější, rychle se čte.

a jestli se už vracela,

jestli tu přistála,

jestli je roznesl vítr,

*jestli to bylo poprvé.*³²

Kniha *Záhádky* je jako ostatní knihy Petra Nikla velmi hravá, veselá, zajímavá nejen pro malého čtenáře, ale i pro dospělého. Vybízí čtenáře se nad texty zamýšlet, někdy je přečíst vícekrát, pousmát se a uznat, že autor je člověk velmi plodný, hravý, má velikou fantazii a dovede vytvářet nové obrazy, slova, slovní spojení, slovní hříčky.

³⁰ Nikl, P. *Záhádky*. Praha, Meander, 2007, nestránkováno

³¹ Nikl, P. *Záhádky*. Praha, Meander, 2007, nestránkováno

³² Nikl, P. *Záhádky*. Praha, Meander, 2007, nestránkováno

4.7 Jělěňovití

Kniha lesní lyriky Jělěňovití byla vydána v nakladatelství Meander v roce 2008, má 60 stran. Básně psal autor v letech 1982 – 1984 a doplnil je o básně nové. Kniha je uvozena básní Christiana Morgensterna *Měsíční tvary*.

Knihu Jělěňovití můžeme považovat za atlas pozoruhodných bytostí, obklopených snovou noční atmosférou tajuplného lesa. Je souborem básní, písňových textů a drobných próz. Doprovázejí jej lehce surrealistické něžné ilustrace jělěňovitých, vytvořené hlubokotiskovou technikou mezzotinty s měkkými světelnými přechody, i drobné jednoduché lineární kresbičky, které působí, jako by je kreslili sami jeleni svým parožím. Kresby vznikaly kolem roku 1981 – 1982, autor je doplnil novými kresbami. Kniha hýří vtipem a hravostí, působí jako do detailu promyšlené umělecké dílo.

Kniha disponuje hudebním CD s nezaměnitelným autorským přednesem osmnácti písní Petra Nikla, složených na texty z knihy – zpěvem, hrou, zvuky i pazvuky. Kniha Jělěňovití navazuje na předešlé Lingvistické pohádky a Záhádky a je určena dětem i dospělým od pěti let, zvláště pak těm, kteří si libují v absurdních, hravých a fantazijních obrazech. Kniha má snahu čtenáře uspat, texty jsou drobné, ukolébavkové. V době, kdy vznikaly první verše a ilustrace, byl autor ovlivněn poezií Christiana Morgensterna.

Kniha zaujme hned na první pohled svým vzhledem. Celá je zahalena do tmavé modrozelené barvy s textem barvy šedé se zakomponovanými kresbami. Kniha navozuje atmosféru tajemného lesa. Písmo je dostatečně velké, básně využívají hry s jazykem.

Z jedné strany antilopa,

z druhé její opak – lopa.³³

Nejčastější hrátky s jazykem se objevují u slova jelen, jak je patrné už z názvu.

Na břehu je jelen,

na hladině neleje.³⁴

³³ Nikl, P. *Jělěňovití*. Praha, Meander, 2008, nestránkováno

Čtenář se dovídá, jak vznikají jeleni. Petr Nikl říká, že výrostky na zemi, o kterých se tvrdí, že jsou větve, jsou jelení parohy, a kdybychom rozhrnuli trávu, bylo by vidět něco kulatého jako hlavu. Jeleni pod zemí čekají na jaro, a potom se vyhrabou z listí.

V první polovině knihy autor zmiňuje zajímavé maličkosti o nejrůznějších druzích jěľňovitých – o pakoních, sobech, lamách, srnkách, kozorozích, losech, zebrách, muflonech, kozách, antilopách a dalších parohatých. Většina básniček čtenáře přivádí do temného nočního lesa, často na břeh rybníka, ve kterém se zrcadlí měsíc. V této tajuplné noční krajině se prohánějí jeleni, jezdci na pakoních, někde šátrá koloušek, někde cválá lichokopytník.

V druhé polovině knihy autor popisuje, jak jeleni píší. Většinou jeleni píší dvojité, jen jednorozec normálně. Jeleni ale nevidí to, co píšou, protože mají skloněnou hlavu, a potom po sobě čtou nesmysly. Když jeleni přitlačí, zlomí si špičky parohů a musí je ostrouhat. Kolouch by taky rád něco napsal, ale nemá čím. Protože jeleni píšou hlavou, jejich spisky jsou hlavolamy. A některý jelen se do toho psaní tak zamotá, až je z toho jelen. Někteří jeleni nepíší nic, ti mají parohy jen na ozdobu.

Čtenáře, a to nejen dětského, ale také dospělého, tato kniha pobaví, zaujme.

4.8 Niklův Blázníček

Knihy vyšla roku 2009 v nakladatelství Meander v edici Modrý slon. Doslov napsal Zdeněk Freisleben. Niklův Blázníček je kniha poezie pro děti i dospělé, bez rozdílů věku. Říkaneky mají své kouzlo, jsou jakoby snové, autor zaměňuje významy slov, používá slovní hříčky. Říkaneky jsou plné různých lidiček i zvířat, vymyšlených i opravdových. Básničky jsou hravé, veselé, k zamyšlení i pro zasmání. Kniha čtenáře seznamuje s podivnými lidmi, lidmi bláznivými. Některé básně jsou zcela absurdní, jiné realistické.

³⁴ Nikl, P. *Jěľňovití*. Praha, Meander, 2008, nestránkováno

Najdeme zde typické Niklovy ilustrace, každé stránce dominuje nějaká drobná i větší kresbička, laděná do pastelových tónů. Některé dvojstránky jsou bez textu, pouze s ilustracemi na černém pozadí. Pro přebal knihy autor zvolil fialovou barevnost.

Knihy má 120 stran, obsahuje 164 krátkých básniček. Básničky jsou napsány větším písmem na bílém pozadí, jsou dobře čitelné. Některé jsou texty pro čtenáře těžko čitelné, jiné se čtou velmi dobře. Verše se rýmují, rýmy jsou střídavé, sdružené.

Básně vyprávějí o obyčejných věcech, lidech, zvířatech. Jsou jednoduché, ale přesto zajímavé, někdy veselé, někdy k zamyšlení.

Podivín

znám já tichého dědu,

sedává na posedu,

předstírá, že tam usne,

sleduje, co se šustne.

Ukládá do paměti

všechno, co kolem letí,

večer, až světlo zhasne,

píše o tom všem básně...³⁵

Báseň Podivín by mohla být autobiografická. Autor vypráví, jak pozoruje zvířata, ptáky a dění okolo sebe, a večer si pak vybaví, co viděl a zažil a napíše o tom báseň.

Babka

Měla babka

měla k snědku

čtyři jabka

³⁵ Nikl, P. *Niklův Blázníček*. Praha, Meander, 2009, str. 16

od dvou dědků.

Od dvou po dvou,

navíc hrušku,

od třetího

z těch dědoušků.³⁶

Básnička *Babka* je obměnou lidové poezie. Autor v knize občas lidovou poezii využívá, hraje si s ní, oživuje tyto lidové verše. Říkanka *Babka* je lehce čitelná, lehce zapamatovatelná, což značí jednoduchost, která hraje v knihách pro děti důležitou roli.

Lubřík

Blouzní bludný blázen,

lozí lazama,

brblá hrdlem blábol,

Lubřík jméno má.

Lubřík křustí křáky,

vráble zakřádá,

nikdo nemá tuchu,

co to vykládá...?³⁷

Básnička *Lubřík*, na rozdíl od *Babky*, je adresována spíše pokročilým čtenářům. Autor si vymýšlí různá nová slova, která jsou hůře čitelná, nelibozvučná.

Autor o knize *Niklův Blázníček* říká, že on sám ji moc nechápe. Chtěl vytvořit knihu, která by byla více úsměvná než jeho předešlé knihy. Je to sběr zážitků, situací, ilustrací. Kniha je opět věnovaná jeho dětem, Aničce a Tobiášovi.

³⁶ Nikl, P. *Niklův Blázníček*. Praha, Meander, 2009, str. 60

³⁷ Nikl, P. *Niklův Blázníček*. Praha, Meander, 2009, str. 15

4.9 Přeshádky

Kniha Přeshádky vznikla roku 2010, vydalo ji nakladatelství Meander v edici Modrý slon, doslov napsal Petr Váša. Kniha navazuje na Záhádky, je psána stejným způsobem, i grafické prvky jsou podobné.

Kniha má červeno-žlutou obálku, na které najdeme mimo název knihy i autorovy ilustrace. Ilustrace čtenáře provázejí v celé knížce, nejsou barevné, pouze v odstínech šedé. Strany knihy nejsou číslované, jsou bílé, někdy je pozadí ilustrací šedé. V polovině knihy jsou řazeny červené stránky menšího formátu se slovy i obrázky zvířat, které autor rozdělil na tři části. Tyto části může čtenář libovolně otáčet, vzniká vždy jiné sousloví a jiné podivuhodné zvíře.

Tématem knihy jsou opět podivuhodná zvířata, jejichž jména tvoří autor skládáním a vymyšlením různých slov. Autor si hraje se slovy, různě je spojuje a rozděluje, vytváří nové bytosti, nové souvislosti.

Omyl

Splést si nosorožce s ježkem znamená

špatně spočítat jejich bodliny.

Vykřičníci!

Vykřičníci! Jsou žížaly v pozoru,

které z toho tlaku

upustily bobek?³⁸

³⁸ Nikl, P. *Přeshádky*. Praha, Meander, 2010, nestránkováno

V knize se opět vyskytují nelibozvučné texty, opět se zde objevují různé stylistické prostředky, jako je anafora, aliterace. Básničky jsou jednoduché, hravé, zábavné. Většinou je tvoří jedna nebo dvě sloky, takže můžeme mluvit o kratších útvarech. Na některých stránkách najdeme někdy i čtyři básně, někdy jen jednu. Verše volil autor nepravidelné, rýmy střídavé, sdružené.

Kniha jako celek působí velmi propracovaně, hravě, vesele, proto jsou básně blízké nedospělým i dospělým recipientům.

4.10 Žlutí lvi

Žlutí lvi vyšli roku 2011 jako dosud nejnovější kniha Petra Nikla. Doslov napsala Ivana Pecháčková. Kniha vznikala již roku 1986, kdy ji autor napsal, opatřil linoryty, slepotiskovou ražbou na obálce a nakonec i svázal.

Kniha má podobnou grafickou úpravu jako předešlé Niklovy knihy. Opět je bohatě ilustrována, pouze s tím rozdílem, že ilustrace nejsou vytvořeny technikou mezzotinty jako u ostatních knih, ale grafickou technikou linorytu. V knize najdeme celkem deset linorytů, jemně a detailně propracovaných, precizně promyšlených. Autor zvolil pro podobu knihy žlutou barevnost, která navozuje atmosféru příběhu.

Příběh je napsán poněkud jiným způsobem, než jsme u Petra Nikla zvyklí. Většina knih tohoto autora oplývá vtípem, nadsázkou, knihy se pyšní veselými a hravými texty. Žlutí lvi jsou ale příběhem, při kterém nás mrazí. Čtenář se dostává do temného lesa, kde se hlavní postava setkává se lvem, který vydává žluté světlo. V tomto lese usnul a zdál se mu sen, ze kterého ho probudil opět lev, který mu olizoval ruku. Tito lvi byli loveni lidmi, kteří na ně pořádali hony a krvelačně je zabíjeli. Hlavní hrdina se následující den znovu vypravil do lesa i se svým otcem, který se chtěl zúčastnit honu na lvy. Nakonec jen tiše přihlíželi, jak lovci stínali lvům hlavy. V tuto chvíli se stala podivná věc. Lvům z ran vyrůstaly nové hlavy a vycházelo z nich oslňující světlo. Lovcům počaly růst vousy a hříva, až nakonec odešli do hlubokého lesa se lvy.

Ozval se cinkot šavlí, a když udýchání lovci odstoupili stranou, viděl jsem na zemi v jehličí lví hlavy a zdálo se mi, že se lýžou svými jazyky. Nikde však nebylo kapky krve! Lovci se zastavili, překvapeni snadností dnešního boje, byl-li to vůbec boj.³⁹

K napsání tohoto příběhu inspiroval autora sen. Hlavní hrdina není blíže specifikován. Příběh je vyprávěn v ich-formě, tudíž by hrdinou mohl být i sám autor. Z příběhu vyplývá, že hlavním hrdinou je malý hoch, nebo mladý muž. Hlubším významem by mohl být vztah lidí ke zvířatům, hubení chráněných druhů zvířat, ke kterému zaujal autor vlastní postoj. Je-li ale příběh inspirován snem, tyto skryté významy a symboly zde nemusí být cílené.

³⁹ Nikl, P. *Žlutí lvi*. Praha, Meander, 2011, nestránkováno

5 Závěr

Petr Nikl je v podstatě autorem nezařaditelným, protože se v jeho práci prolíná velké množství uměleckých odvětví, způsobů tvoření, experimentální tvorba. Jeho dílo není komerční, nezapadá do žádné škatulky.

Komplexně je literární tvorba Petra Nikla velice zajímavá, zábavná, vtipná. Knihy jsou plné nápadů, jak si pohrát se skutečností, jazykem, se slovy, najdeme v nich zvláštní metaforické posuny. Autor čtenáře většinou zavádí do tajemného lesa, dostáváme se k nočním vodám nebo do hlubin moře, mezi zajímavé a podivuhodné rostliny a živočichy. V knihách tak převládá temná atmosféra. Ať už se jedná o pohádky, příběhy nebo poezii, vždy si čtenář odnese silný pocit z četby, který vybízí přečíst a prohlédnout si knihu znovu a znovu.

Neoddělitelnou součástí je také grafická podoba všech knih Petra Nikla. Estetická stránka hraje velmi důležitou roli, zvláště u literatury pro děti a mládež. Důkazem precizního uměleckého ztvárnění knih Petra Nikla jsou mnohá ocenění jak za estetickou podobu, tak za textový obsah. Tato ocenění jsou o to větším úspěchem, vezmeme-li v úvahu konkurenci současných kvalitních spisovatelů a širokou škálu různých publikací na trhu.

Ve své práci jsem se zaměřila na rekapitulaci všech dosud vydaných knih Petra Nikla, a jejich následné analýzy a interpretace.

Shromáždila jsem informace o Petru Niklovi, zjistila jsem mnoho zajímavých a podivuhodných věcí.

6 Seznam použitých pramenů

6.1 Seznam použité literatury

6.1.1 Literatura primární

NIKL, P.: *Vyhnání z ráje*. Praha: Divus. 1998. 1. vydání. ISBN 80-902379-3-2

NIKL, P.: *Pohádka o Rybitince*. Praha: Meander. 2008. 2. vydání.

ISBN 978-80-86283-60-9

NIKL, P.: *Atlas – Salta*. Praha: Meander. 2002. 1. vydání. ISBN 80-86184-11-0

NIKL, P.: *O Rybabě a Mořské duši*. Praha: Meander. 2002. 1. vydání.

ISBN 80-86283-17-8

NIKL, P.: *Lingvistické pohádky*. Praha: Meander. 2006. 1. vydání. 55 s. ISBN 80-86283-49-6

NIKL, P.: *Záhádky*. Praha: Meander. 2007. 1. vydání. ISBN 978-80-86283-57-9

NIKL, P.: *Jelěňovití*. Praha: Meander. 2008. 1. vydání. ISBN 978-80-86283-61-6

NIKL, P.: *Niklův Blázníček*. Praha: Meander. 2009. 1. vydání. 120 s. ISBN 978-80-86283-74-6

NIKL, P.: *Přeshádky*. Praha: Meander. 2010. 1. vydání. ISBN 978-80-86283-86-9

NIKL, P.: *Žlutí lvi*. Praha: Meander. 2011. 1. vydání. ISBN 978-80-86283-92-0

6.1.2 Literatura sekundární

BÍLEK, P. *Hledání jazyka interpretace k modernímu prozaickému textu*. Brno: Host. 2003. 1. vydání. 360 s. ISBN 80-7294-080-5

BLAŽÍČEK, P. *Kritika a interpretace*. Praha: Triáda. 2002. 527 s. ISBN 80-86138-46-1

ČEŇKOVÁ aj. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál. 2006. 1. vydání. 171 s. ISBN 80-7367-095-X

CHALOUPKA, O., VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež / od začátku 19. století po současnost/* Praha: Albatros. 1984. 2. vydání. 296 s.

CHALOUPKA, O. aj. *Čeští spisovatelé pro děti a mládež*. Praha: Albatros. 1985. 1. vydání. 480 s.

JIRÁČEK, P. *Kognitivní interpretace českého verše (v rytmických souvislostech metrické teorie Miroslava Červenky)*. Brno: Host. 2009. 1. vydání. 400 s. ISBN 978-80-7294-345-6

KOCOUREK, V. *Cizí slova (nejen) pro děti*. Rychnov nad Kněžnou: Ježek. 2001. 1. vydání. 338 s. ISBN 80-85996-33-2

KOŽMÍN, Z. *Interpretace básní*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. 1997. 2. vydání. 186 s. ISBN 80-210-1694-9

VAŘEJKOVÁ, V., VÁLEK, V. *Literatura pro děti a mládež na začátku tisíciletí, Kontexty, problémy, trendy*. Praha: Obec spisovatelů. 2009. 271 s. ISBN 978-80-90418-3-7

MOCNÁ, D. aj. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka. 2004. 1. vydání. 704 s. ISBN 80-7185-669-X

PETERKA, J. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova. 2006. 247 s. ISBN 80-7290-244-X

STEJSKAL, V. *Moderní česká literatura pro děti*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy. 1962. 1. vydání. 347 s.

SMETÁČEK, V. *Čtivost textů pro děti*. Praha: Albatros. 1973 92 s.

URBANOVÁ, S. aj. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX století*. Olomouc: Votobia. 2004. 457 s. ISBN 80-7220-185-9

6.2 Seznam internetových zdrojů

Česká televize: Petr Nikl se mazlí se lvy

URL <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/159491-petr-nikl-se-mazli-se-lvy/?mobileRedirect=off>> [cit. 2012-1-15]

YouTube: Tři minuty s Petrem Niklem

URL <<http://www.youtube.com/watch?v=aEm4n75haGQ>> [cit. 2012-1-15]

YouTube: Tři minuty s Petrem Niklem

URL <<http://www.youtube.com/watch?v=vvJsKdUDtZ8&feature=fvsr>>

[cit. 2012-1-15]

Artlist – Databáze současného umění

URL <<http://artlist.cz/?id=88>> [cit. 2012-1-15]

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Linda Bartošová
Katedra:	Pedagogická
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Vlasta Řeřichová, CSc.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Literární tvorba Petra Nikla
Název v angličtině:	Literary works by Petr Nikl
Anotace práce:	Život a dílo Petra Nikla, analýza a interpretace jeho literární a výtvarné tvorby.
Klíčová slova:	Petr Nikl, život a dílo, analýza a interpretace díla, literární tvorba.
Anotace v angličtině:	Life and writings of Petr Nikl, analysis and interpretation of his literary and art works.

Klíčová slova v angličtině:	Petr Nikl, life and writings, analysis and interpretation of his writings, literary works.
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	39 stran
Jazyk práce:	čeština